

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

АНДРІЙ ОКОПНИЙ

Львівський державний інститут фізичної культури

Система фізичного виховання передбачає розв'язання філософсько-психологічної проблеми взаємозв'язку душі і тіла, впливу людського духу на тілесні бажання, виховання волі і характеру, духовний ідеал людини. Радянська педагогіка у своїх поглядах на людину дотримувалася матеріалістичних засад. Духовні процеси в ній трактувалися як вияв матеріальних чинників, а сама людська істота – як “продукт суспільних відносин”. Теоретичну основу такої концепції становлять дослідження Ч.Дарвіна, І.Павлова та інших. В контексті подібних поглядів людина відчуває себе “випадковою” і “загубленою” у космічному бутті [5, с.82].

Традиції нашого народу, сучасні світові події доводять, що єдиним правильним шляхом у вихованні молоді є вироблення у ній ідеалістичного світогляду на релігійній основі. Г. Ващенко стверджує, що лише ідеалістичний світогляд може бути суцільним і позбавленим внутрішніх суперечностей [2, с.184].

В період панування тоталітарного режиму теоретична думка в галузі фізичної культури була строго обмежена ідеологічними нормами. У цій ситуації теорія фізичного виховання не могла розглядати інші підходи – орієнтування на пріоритети й уявлення про тілесно-духовний розвиток людини. В системі професійної фізкультурної освіти теорія фізичного виховання мала характер “вибіркових” знань з педагогіки, психології, соціології, історії фізичної культури [1, с.20].

Нині створюються сприятливі умови для переосмислення теоретичних основ і реорганізації розвитку фізичного виховання. Але суттєвого теоретичного, концептуального просування ще не спостерігається. Насамперед, відчувається відсутність робіт належного методологічного рівня. На допомогу приходять науково-педагогічна спадщина українських педагогів минулих поколінь.

Метою нашої роботи є намагання виявити й опрацювати філософські засади побудови національної системи фізичного виховання, яку обґрунтував Г.Ващенко.

Він порушує питання про можливість через тіловиховання формувати волю і характер людини таким чином, щоб тіло ставало знаряддям людського духу. Педагог визнає три основні напрями цієї проблеми [2, с.37].

Перший з них – матеріалістичний. Він ґрунтується на положенні, що існують лише матеріальні процеси, а душі як особливої, нематеріальної субстанції нема. Отже, матеріалізм знімає цю проблему.

Другий напрям намагається розв'язати проблему душі і тіла за теорією психо-фізичного паралелізму. Свій початок вона бере у філософській системі Р.Декарта, який визнавав існування двох субстанцій – матерії і духу: між ними нема зв'язку і кожна з них має свої закони. А коли є взаємозв'язок між матеріальними і психічними явищами, то це наслідок наперед встановленої Богом гармонії. Теорія психо-фізичного паралелізму є подальшим розвитком вчення Р.Декарта. Представники цього напрямку твердять, що фізичні і психічні процеси підпорядковані специфічним законам. Між цими процесами нема причинного зв'язку, а є лише паралель, тобто певним психічним процесам відповідають процеси фізіологічні і навпаки. Спираючись на це твердження, Г.Ващенко наголошує на потребі відмовитись від думки про можливість шляхом тіловиховання впливати на волю і характер людини, а тим більше – від завдання зробити тіло знаряддям духу.

Третій напрям взаємовідношення між душею і тілом – це теорія взаємодії. Вона полягає в тому, що хоча душа і тіло є різними субстанціями, між ними існує зв'язок: душа впливає на тіло і тіло впливає на душу. Таке твердження Г.Ващенко підтверджує численними фактами. Хвора людина почуває себе інакше як здорова: фізична втома негативно відбивається на психічних процесах. Алкоголь, наркотики порушують нормальний хід психічного життя людини і можуть призвести до безтямності. З іншого боку, ми часто спостерігаємо вплив душі на тіло. Так, неприємності, горе пригнічують не лише душевні, а й фізичні сили людини: вона стає менш працездатною, а душевне переживання може спричинити смерть. Радісний, бадьорий настрій підвищує фізичну енергію і працездатність людини. Всі ці та подібні до них факти свідчать про зв'язок між душею і тілом. Г.Ващенко наголошує, що в одних переважає дух, а у інших – тіло. Є люди, які спроможні стримувати свої тілесні бажання, зусиллям волі переборюють голод, холод, втому, хворобу. Інші, навпаки, є рабами власного тіла. Для них головне в житті – тілесні задоволення. На думку педагога, вдача людини з погляду відносин душі і тіла залежить не стільки від успадкованих нею властивостей, скільки від виховання і самовиховання [3, с.38].

Як бачимо, всі три напрями за певних життєвих обставин можуть використовуватися для обґрунтування системи тіловиховання як засобу виховання волі і характеру. Питання відносин душі і тіла й надалі – на перших позиціях, адже ідеалом залишається гармонійно розвинута людина, яка має здорове й гарне тіло та високі властивості духу [2, с.84]. Обґрунтовуючи мету фізичного виховання, Г.Ващенко бере на “озброєння” вислів Арістотеля, який говорив: “Нічого занадто”. Наш вчений погоджується з античним філософом, що метою тіловиховання має бути виховання здорової, гармонійно й пропорційно розвинутої людини, а зовсім не атлета, бо атлетизм личить рабові, а не вільній людині. Це підтверджує обґрунтування Г.Ващенкою теорії взаємозв'язку

душі і тіла, що при правильно організованому процесі фізичного виховання дасть змогу засобами тіловиховання формувати волю і характер людини так, щоб тіло стало знаряддям людського духу.

Опрацьовуючи національну систему тіловиховання, Г.Ващенко вказує на важливість філософських засад естетики у фізичному вихованні. В цьому питанні педагог спирається на вчення Платона, який відрізняє дві форми краси: красу земну, або Венеру і красу небесну, або Уранію. Вищою є краса небесна, або духовна. Як стверджує Платон, краса земна є відбитком, або віддзеркалюванням краси небесної. З поглядів Платона Г.Ващенко доходить висновку: нас тому й захоплює краса фізична, що вона відбиває в собі риси краси духовної [4, с.6].

Виконуючи своє призначення на Землі, людина постійно прагне реалізувати дві свої великі потреби – природовідповідності і гармонійності розвитку [5, с.83]. На засадах природовідповідності і гармонійності ґрунтуються принципи фізичного виховання.

Природовідповідність передбачає можливість і потребу розвитку в людині тих якостей, які ще в зародку закладені природою. Звідси – прагнення людини до утвердження власної гідності, до свободи думки, до можливості реалізувати свої національні, духовні і тілесні потреби.

Гармонійність ґрунтується на природовідповідності і максимально зважає природні потреби людини, зокрема біологічну потребу в русі. Як підкреслює Г.Ващенко, гармонійність поєднує всі природні задатки людини в ціле і орієнтує на певну головну мету, у зв'язку з чим всі ці задатки посідають в структурі особистості певне місце і відіграють свою роль. На думку педагога, вся діяльність, зокрема тіловиховна, повинна спрямовуватися на прагнення кожного українця служити Богові і Україні. До “золотого фонду” гармонійності особистості Г.Ващенко відносить: світогляд, високий рівень фахової підготовленості, розвинені інтелектуальні здібності, міцні моральні засади, працьовитість, бадьорість та життєрадісність, естетичний розвиток, фізичне здоров'я, навички чемної поведінки [5, с.84].

Г.Ващенко у своїх філософських поглядах щодо тіловиховання, доводить необхідність розвивати душевні сили так, щоб вони мали перевагу над тілесним, але це не означає, що тіло має бути слабким. Сучасним педагогам треба пам'ятати, що “дорога від переваги тілесного до переваги духовного є вічною і виражається постійним прагненням, яке не має меж і яке до кінця не може бути реалізованим”[6, с.176]. Це підтверджує велику залежність стану тіла людини від душі і навпаки. Нині, опинившись на руїнах духу, спостерігаємо тілесну слабкість, яка орієнтується переважно на матеріалістичний світогляд. Це проблема всебічної деградації людини. Вихід з цієї ситуації треба шукати в ідеалістичних поглядах українських педагогів, зокрема Г.Ващенко, який допомагає переорієнтувати світогляд на християнсько-етичні, національні, громадянські, сімейні, особисті ідеали.

Водночас, педагог скеровує думки до нашого тіла, яке повинне розвиватися на основі духовних прагнень. На цьому шляху можна досягнути гармонію духовного і тілесного, розв'язуючи цим самим основні завдання національної системи тіловиховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – К.: Школяр, 1999. – 385с.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львів: ЛОНИО, Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238с.
3. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – 148с.
4. Ващенко Г. Основи естетичного виховання. – Мюнхен: УТС А. Жуківського в Лондоні, 1957. – 46с.
5. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. – Мюнхен: Авангард, 1956. – 54с.
6. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: “Полтавський вісник”, 1994. – 191с.
7. Парфьонов В.А. Політика і концепція розвитку фізичного виховання і спорту в Україні: проблеми, мета і орієнтири для XXI століття // Освіта в галузі фізичної культури: стан, проблеми, перспективи. Мат. Всеукр. наук. конф. присв. 50-річчю ЛДДФК. – Львів, 1996. – ч.1. 258с.

THEORETICAL BASIS OF PHYSICAL EDUCATION IN G. VASHCHENKO'S PEDAGOGICAL LEGACY

ANDRIY OKOPNYJ

Lviv State institute of Physical culture

Philosophical principles of physical education depicted by Ukrainian teacher G.Vashchenko are being uncovered in the article. Unity of soul and body, possibility of influence by means of physical education upon upbringing of will and character of man in such a way that body will become an instrument of human soul is being grounded.